

Ink on top of ink; he is exempt

דיו על גבי דיו פטור –

OVERVIEW

both maintain that writing with ink over existing ink is not considered writing (regarding שבת). Our תוספות distinguishes between two types of כתב ע"ג. כתב.

asks:

תימה זהכא משמע דדיו על גבי דיו לא כלום הוא לענין שבת –

It is astounding! For it appears from the גמרא here that דיו ע"ג דיו is not writing at all regarding שבת (that one is not [מדאורייתא] מחלל שבת if he writes דיו ע"ג דיו -

והוא הדין לענין גט דמדמי בסמוך¹ לשבת ומשמע דליכא מאן דפליג –

And the same ruling applies to גיטין which the גמרא shortly compares to שבת, and it seems that no one argues with this ruling -

ולקמן (דף כ,א) אמרינן כתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה –

However, later רב הסדא stated if he wrote the שלא לשמה, and then wrote over the גט with a quill לשמה, a second time –

באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן² דלרבי יהודה הוי כתב –

We have arrived to the dispute between ר"י and the רבנן³ for according to ר"י it is a proper writing; indicating that כתב ע"ג is כשר (according to ר"י) -

ועוד דרב אחא מסיק לקמן⁴ דאפילו רבנן מודו גבי גט דהוי כשר –

And furthermore ר"א concludes later that even the רבנן agree that it is כשר by a גט in the case of ר"ח. Why is it that our גמרא here maintains (even) by גיטין that a כתב ע"ג כתב is פסול.

answers and differentiates between the case of ר"ח and our גמרא:

ואומר רבינו יצחק דלקמן ודאי שכתב הראשון היה שלא לשמה וכתב השני עושהו לשמה –

And the ר"י says; that certainly later where the first writing was לשמה (by the גט and ס"ת) and the second overwriting makes it לשמה, this is -

חשיב כתב לרבי יהודה ולרב אחא אפילו לרבנן חשיב כתב גבי גט –

¹ Regarding the case of לחתום יודעים לחתום.

² argue in a case where a person was to write the name of השם, but he had intention instead to write the word יהודה, however he did omitted the 'ד', so the name of השם was written albeit without the proper כוונה, which renders it פסול. According to ר"י you may write over the original השם with כוונה and it will be כשר, while the חכמים maintain that it is not המוכח.

³ The ruling in the case of ר"ח will depend on the opinions of רבנן.

⁴ זה א-לי ואנוהו because we require אין השם מן המוכח is כתב ע"ג כתב ס"ת where דף כ,א on ר"א⁴ and by גיטין where כתב ע"ג כתב is כשר even according to the רבנן.

Considered a proper writing according to ר"י (by ס"ת and גט), **and according to ר"א it is considered a proper writing by גט even according to the רבנן⁵** (who argue with ר"י by ס"ת because of ואנוהו -

– אבל הכא שכתב שני אינו מתקן כלום⁶ אפילו רבי יהודה מודה דלא חשיב כתב –

However here in our גמרא where the second writing is not improving anything (it is merely דיו ע"ג דיו) even ר"י agrees that it is not considered a כתב.

anticipates the following difficulty:

– ובפרק הבונה (שבת דף קד,ב) דתנן כתב על גבי כתב פטור –

And in פרק הבונה where we learnt in a משנה that if one wrote on top of writing, he is פטור (because כתב ע"ג כתב is not considered writing) –

– ואמר רב חסדא מתניתין דלא כרבי יהודה –

And ר"ה said there in the גמרא that our משנה (which is פטור by כתב ע"ג כתב) **is not according to ר"י** (of קולמוס עליו מעביר who maintains that it is a כתב); so ר"ה –

– לא בעי לאוקמי כשאין כתב השני מתקן כלום דאפילו רבי יהודה מודה דאינו כתב⁷ –

Did not want to establish that משנה in a case where the second כתב is not improving anything, in which case even ר"י admits that it is not a כתב –

replies, the reason is:

– משום דמתניתין משמע ליה דבכל ענין פטור⁸ –

Because it seemed to ר"ה that the משנה rules פטור in any case of כתב ע"ג כתב –

אפילו כתב גט או ספר תורה שלא לשמה והעביר עליו בשבת קולמוס לשמה להכי מוקי כרבנן

Even if he initially wrote a גט or לשמה and then overwrote it with a quill לשמה, it is still פטור, therefore ר"ה establishes the משנה according to the רבנן (and ר"ה will disagree with רב אחא and not differentiate according to the רבנן between גט and ס"ת).

– אבל לרב אחא בר יעקב על כרחך לא מיתוקמא מתניתין בכל ענין –

However according to ר"א ב"י perforce the משנה in הבונה cannot be established in any situation (even when he initially wrote the לשמה גט and then overwrote it לשמה)

– דהא בגט אפילו רבנן מודו דהוי כתב –

For by גט even the רבנן admit that it is a כתב if the first כתב was לשמה and the second was לשמה (according to ר"א ב"י) –

ולדידיה אתיא מתניתין נמי כרבי יהודה וכגון שאינו מתקן בכתב השני כלום:

⁵ See 'Thinking it over' # 3.

⁶ Regarding שבת there was already something written and he merely overwrote it without any (significant) change in the writing or in the intent of the writing. Regarding גיטין see 'Thinking it over' # 1.

⁷ Why was it necessary for ר"ה to state that the משנה is not according to ר"י, when the משנה can follow ר"י in a case where אינו מתקן כלום?!

⁸ See 'Thinking it over' # 2.

And according to ר"י the משנה is according to ר"י as well, for instance in a case where the second כתב is not improving at all the first כתב.

SUMMARY

If the second כתב made no improvement on the first כתב it is not a כתב according to everybody. If the second כתב made an improvement (the first כתב was שלא לשמה and the second לשמה) according to ר"י it is always a כתב (by גיטין and ס"ת) and according to the רבנן is not a כתב regarding ס"ת, and regarding גיטין it is not a כתב according to ר"ה and it is a כתב according to ר"אב"י.

THINKING IT OVER

1. תוספות maintains that if the second כתב is מתקן (it was written לשמה), it is a good כתב according to ר"י in all cases, and according to the רבנן by גט (according to ר"אב"י). When the גמרא discusses whether we can first write בסיקרא (which will be שלא לשמה), can the עדים sign on top with דיו (which will be לשמה);⁹ seemingly it should be allowed (even according to the רבנן [in the view of ר"אב"י])!¹⁰

2. Regarding the משנה in שבת that כתב ע"ג כתב is פטור, תוספות states that it is משמע that תוספות states that it is only כולם מתקן כלום; why is there a difference?!¹² however regarding דיו ע"ג דיו in our גמרא, there תוספות states that it is only כולם מתקן כלום; why is there a difference?!¹²

3. When תוספות states that it is a כתב when he is מתקן,¹³ does that mean the first כתב is a כתב or the second כתב is a כתב?¹⁴

⁹ See footnote # 6.

¹⁰ See בל"י אות תמג and מהרש"א [הארוך], נה"מ.

¹¹ See footnote # 8.

¹² See נה"מ and מהרש"א [הארוך].

¹³ See footnote # 5.

¹⁴ See תורת גיטין.